

Bilginin Bilgisi: Kütüphane ve Bilgibilim Kuramı Sorunsalı

Knowledge of Knowledge: Problematic of Epistemology of Library and Information Science

Hasan S. Keseroğlu*

Öz

Bilgi, her canlının yaşamını biçimleyen, yaşamın en temel öğelerinden biri olma özelliğini taşır. Bilgi genel geçer tanımıyla bilen bilinen, algılama ilişkisi ötesinde de vardır ve varlığını sürdürür. Her disiplin bilgi üstüne kurulmuştur. Bilgi kuramı (epistemoloji / bilgi felsefesi); felsefenin doğası gereği, bütün yapıp etmelerden sıyrılmış, yalnız kavram ve dile bağlı olarak vardır. Felsefe disiplinler üstüdür. Bu çalışmanın amacı Türkiye'deki Kütüphane ve Bilgibilimi kuramı sorununu tartışmak ve alanın bilgisini betimlemeye çalışmaktır. Her hangi bir disiplinin bilgi kuramı ancak o disiplinin kendine özgü bilgisi üstüne kurulup, geliştirilebilir. Kütüphane ve bilgibilim bilgi kuramı da bu alanın başka disiplinlerden ayrılan, kendine özgü bilgisi üstüne kurulabilir. Bu özgün bilgi, kütüphane kurumunun ilk örneklerinden bu yana değişmeden gelen; alandan çıkarıldığında da kütüphane ve bilgibilimi özgünlüğü dışına taşıyıp, sıradanlaştıracak özellikteki bilgidir. Kütüphane ve bilgibilim "bilgisi" bilgi kuramı, üç açıdan ele alınıp irdelenmelidir: Kütüphane ve bilgibilim bilimi bilgisi, kütüphanenin nesnesi olarak kayıtlı bilginin örgütlenmesi (seçimden yararlandırmaya kadar bütün işlemler) bilgisi ve kullanıcı bilgisi.

Anahtar Sözcükler: bilgi; bilgi kuramı; epistemoloji; bilgi felsefesi; kütüphane ve bilgibilim bilgisi; kütüphane bilgisi

Abstract

Knowledge, is one of the most basic elements of life and formes the life of every living thing. The generally accepted definition of knowledge, is beyond the relationship between knower known and perception. Every discipline is set up upon knowledge. Due to the nature of philosophy, the theory of knowledge (epistemology/ knowledge of

* Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: keseroglu@kastamonu.edu.tr

philosophy), taken off from all the implementations, is only based on concepts and language. It is upper disciplinary. The focus of this study is to argue the Library and Information Science theory problematic in Turkey and an attempt to describe knowledge of this field. The theory of knowledge of any discipline can solely be established and enhanced onto the unique knowledge of that discipline. Mentioning of theory of Library and Information Science knowledge, is possible due to the distinctive knowledge detached from other disciplines. This distinctive knowledge, is the knowledge of library institution, that has come unchanged since its first models, and when removed from the field (LIS), becomes ordinary and moves out of originality of the library and information science. “The theory of knowledge of the field of Library and information science” need to be examined from three perspectives: Library and information science field knowledge; knowledge of organization of recorded information as object of the library (all processes from selection to use) and knowledge of the user.

Keywords: *knowledge; philosophy of knowledge; epistemology; theory of knowledge; knowledge of library and informaton science; knowledge of library*

Bilginin Doğası

Bilgi, her canlının temel yaşamsal öğelerinden biridir. Dawkins’in (2002, s.143) deyimiyle, bütün canlıların merkezinde yatan şey bilgi, sözcükler, talimatlardır. Canlıların ‘bilgi’ ile ilişkisi, yine Dawkins (2002, s. 147) tarafından şu örneklerle verilir:

Tek bir insan hücresinde 30 ciltlik *Encyclopaedia Britannica*’nın tümünü üç dört kez kaydedebilecek bilgi kapasitesi vardır... Tek bir zambak tohumunda ya da tek bir semender spermünde *Encyclopaedia Britannica*’yı baştan aşağı 60 kez kaydedecek depolama kapasitesi vardır. ... “ilkel” olarak anılan amiplerin DNA’sında 1000 *Encyclopedia Britannica*’daki kadar bilgi bulunur.

Canlı olma ve yaşamı sürdürmenin koşulu bilgi ile başlıyor denebilir. Aristoteles’in “*doğal olarak bütün insanlar bilmek isterler*” (1985, s. 54) yaklaşımı da bilginin yaşamsal önemini ortaya koyar. Bilgi ile kurulmayan herhangi bir canlı hücresi yanında, düşünce, eylem, duygu durumundan da söz edilemez.

Bilgi, felsefi olarak bilen (özne/ süje) ile bilinenin (nesne/ obje) uyumu biçiminde tanımlanır (Mengüşoğlu; 1983, s. 47; Aster, 1994, s.14; Öner, 2005, s. 9). Bilme de doğru bilgiye, bilinene uygun olarak bilgiye ulaşma eylemidir (Aster, 1994, s. 12). Bu durum yalnız ussal değil aynı zamanda bir ruhsal eylemdir de (Aster, 1994, s. 11). Bu yaklaşım, bilgi kavramının temellendirilmesinde yalnız felsefe değil, ruhbilimin

de göz önüne alınmasını gerekli kılmaktadır (Dick, 1999, s.306). Nitekim, Piaget'nin (1984, s.11) Beth'den aktardığı; bilgi kuramının (epistemolojinin) sorunu, insan düşüncesinin bilimsel bilgiyi üretmeyi becerebileceğinin ne denli gerçek olup olmadığını açıklamaktır. “Bunu yapmak için mantık ile ruhbilim arasında bir eşgüdüm kurmak zorundayız” sözleri; bilgi kuramında (epistemolojide) mantık ile psikolojinin (insan bilgisinin biçimsel ve görgül yönleriyle ilgilenmek önemli olduğundan) birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koyar.

Bilgi kavramını yalnız ‘algı’, ‘duyu’, ‘mantık’ ya da ‘ruhbilim’e de dayandırmamak gerekir. Örneğin, insanın geniş bir elektronik dalga tayflarından sadece kırmızı ile mor arasındaki renklerle temsil edilen dalga boyu aralığındaki ışınları görebildiğini artık biliyoruz. Sıcaklıkta açığa çıkan kızılötesi ve morötesi ışınları biliyoruz. Kimi çiçeklerin, arılar ve başka kimi böcekler tarafından algılanan, ancak bizim gözümüzün algılayamadığı morötesi renklere sahip olduğunu biliyoruz (Mayr, 2008, s. 87). Bu bilgiler geleneksel bilgi kavramı “özne-nesne” ilişkisini, “algı” durumunu aşacak niteliktedir. Fizikçi ve mühendislerin geliştirdiği aygıtlar büyüleyici atomaltı dünya ile birlikte galaksiler ötesi dünyaya pencere açmış olsa da, bu diğer dünyaların hiçbiri bizim normal duyu dünyamızın parçası değildir ve hiçbiri sağduyu gerçekliğimize katkıda bulunmaz. Bunları anlamak hayatta kalışımız için zorunlu da değildir (Mayr, 2008, s. 88). Bu yaklaşım hem tanımladığımız algı ve duyuları aşmakta hem de doğrudan doğruya dirimbilim, fizik ve mühendislik alanları bilgisi olarak anlam taşımaktadır. Russell (1982, s. 62) ‘tanımak’ ile doğrudan doğruya bildiğimiz bir şeyi anladığımızı söyler. Fizikçi ve mühendislerin açıklamaları, bize, tanımadığımız bir durum göstermektedir.

Bilgi gözle görülmeyen bir nesnenin varlığı; algılama, mantık, ruhsal durumun dışında kalmaktadır. Bu durumda “nasıl biliriz?” sorusu ‘özne’, ‘nesne’ ilişkisi dışında değişik yaklaşımları gerektirmektedir. Örneğin katı olarak algılayıp gördüğüm masanın aslında gözle görünmeyen nötron ve elektronlardan oluştuğunu *bilmem* için algı da mantık da içinde bulunduğum ruhsal durum da yeterli olmamaktadır. Burada, masayı doğrudan doğruya algılayabileceğimiz hiçbir zihin durumu bulunmamaktadır. Masa üstüne bilgimizin bir doğrular bilgisi olduğunu ve bir nesneyi tanımlama yoluyla bildiğimizi biliriz (Russell, 1982, s. 63).

Bilgi üstüne kurulu olmayan bir disiplin düşünülemez (Heimsoeth, 1986, s. 42). Her akademik disiplin kendi bilen ve bilineni ile kendi bilgisini üretir (Mengüşoğlu, 1983, s. 47). Her bilim alanı kendi ürettiği bilgisi ile düşünür, disiplinlerarası da olsa kendi bilgisi ile gelişir ve kavramlarını kurar. Üretilen bilgi genellikle o disiplinin özgün yanıyla bağlantılı, o disiplinin yöntem ve tekniklerine uygundur.

Bir disiplin bilgisinin ne olduğu, nereden, nasıl geldiği, o disiplin bilgisinin nasıl oluşturulduğu sorusu o disiplinin bilgi kuramı (epistemoloji) araştırmasının başladığını gösterir. Ancak; ‘bilgi nedir?’, ‘nasıl biliriz?’, Randall ve Buhler’in (1982, s. 56) sorularıyla: “zihin, aklın ve bilginin bütün malzemesini nereden alır?” ya da Heimsoeth’ün (1986, s. 43), “Bizim anlayış yeteneğimiz ve denemelerimiz hakikat olan bilgiye nasıl varır? Bilgi olanaklarımız nereye kadar uzanırlar?” sorusu gibi sorular bilim alanlarının bilgisine ilişkin değildir. Yine Heimsoeth’ün (1986, s. 42) deyişiyle, bilgi kuramı, bilgi yeteneklerini kavramaya ve bilginin olanaklarını yoklamaya çalışır. Bilgi kuramı, bütün bilimlerde elde edilmeye çalışılan bilginin kendisini, bilgi objelerinin birbirinden ayrımlı olmasına karşın *bilgide her zaman aynı kalan* insan aklını, akıl ve denemeyi, kavrama ve algılamayı inceler. Anlaşılacağı gibi, felsefenin bir disiplini olarak bilgi kuramı, disiplinlerin ‘nesne/obje’leriyle ilgilenmeden genel ‘bilgi’ kavramı ile ilgili görünmektedir.

Bilgi kuramı ile aynı anlama gelen *bilgi teorisi, bilgi felsefesi, epistemoloji* (Dick, 1999, s. 306; Moser, Mulder ve Trout, Aktaran: Çüçen, 2005, s. 29) yanında *bilgi öğretisi/ gnosis* (Gnoseoloji, 2010) kavramları da kullanılmaktadır. Yunanca gnosis, episteme ile eş anlamlı olup bilgi, bilim anlamına gelmektedir. Bir bilim dalı olarak gnoseoloji de bilgi kuramı, bilgi öğretisi anlamını taşımaktadır. Gnoseoloji ve epistemoloji terimlerinin somut anlamlarının aynı oluşu ve çeşitli dillerde bu terimlerin ayrı anlamlarda kullanılışı, bulanıklığa yol açmıştır, Almanca’da gnoseologie, bilgi öğretisi ile karşılaşılır; N. Hartmann, gnoseologie terimine daha özel bir anlam vermiş, bunu bilgi kuramının temel parçası olarak görmüştür (Gnoseoloji, 2010).

Bilgi kuramı, doğru olan bilginin yolu ve yöntemi üzerine bir bilimdir (Aster, 1994, s. 11). Piaget (1984, s.1) ise, bilgi kuramını, “özelde bilimsel bilgi” olarak tanımlamıştır. Bilgi kavramı değişik dillerde ve kişilerde değişik biçim ve anlamlarda kullanılmaktadır. Bilgi kuramı bilginin ne olduğunu, bilginin kaynaklarını, nasıl bildiğimizi (Fallis ve Whitecomb 2009, s.175; Topdemir, 2009, s. 128), bilginin doğası, sınırları, kökenini (Dick, 1999, s. 305) ele alır. Amacı da varolanı tanıma, bilenle

bilinenin ilişkisinin ortaya koyduğu şeyi anlama, bilinenin bilenin zihninde oluşturduğunu irdelemedir.

Yukarıda, bilgi kuramının felsefenin bir disiplini olduğu, sınırlarının bilginin ne olduğu, nasıl bildiğimizi araştırmak olduğu, kavramlardan yola çıkarak, uygulamalardan uzak bir açılım gösterdiği, disiplinlerüstü bir özellik taşıdığı belirtildi. Nitekim, bilim alanlarında kuramlar gerçekleri beklerler (Pears, 1971, s. 2). En tipik örneklerinden birisi, Darwin'in "evrim kuramı"na bağlı olarak, dirimbilim disiplini içinde geliştirilen 'bilişsel evrimsel bilgi kuramı'dır. Kuramların kendi özgün alanları dışında etkilerinin olduğu (Culler, 2007, s. 14); kimi aynı kavrama bağlı olarak birbirinden ayrı disiplinlerin kuramlar geliştirdiklerini de görürüz. Örneğin 'anlam' konusunda *dilbilim*, *yazın*, *mantık*, *anlambilimin* birbirinden ayrımlı kuramsal yaklaşımlarının bulunması son derece doğaldır. Buna *kütüphane ve bilgibilim* alanını da katabiliriz.

İlişkili Yayınlar

Kütüphane ve bilgibilim bilgi kuramı konusunda Türkçede yayımlanmış yazı ve kitaplara bakıldığında, değişik yaklaşımlar karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda ilk yazı; bir meslek kuramının bulunduğu her yerde bilimsel bir sistemin de var olduğu anlamına geldiğini vurgulayan Baysal (1976, s. 164) tarafından, "kütüphanecilik kuramı" ile "kütüphanecilik bilimi" yolunun açılacağını belirttiği çalışmasında ele alınıyor. Kuram, bilimin öncülü olarak algılanıyor. Yazının çok önemsenecek bir özelliği de "kütüphanecilik biliminin ortak ve temel nesnesi" konusundaki yaklaşımıdır. Baysal'a (1976, s. 166) göre, "kütüphanecilik bilimi"nin ortak ve temel nesnesi, insan düşüncesinin zaman ve uzam içinde yayılmasını sağlayan, düşüncenin ve bilginin taşıyıcısı olan nesnedir. Baysal'ın (1988, s. 29) bir başka yazısında kuramsal bilgi, teknik bilginin karşılığı olarak ele alınmaktadır. Bir başka çalışmada ise (Tamdoğan, 2005, s. 257), kütüphanelerin varoluş nedeni, hizmet verdiği kesimin bilgi gereksinimine bağlıdır denilmektedir.

Bilginin toplumsal konumu ile kütüphanecilik arasında ilişki kuran ve kuramsal altyapıyı oluşturma çabası içinde olan yazılar da bulunmaktadır. Bu konuda kütüphaneciliğin, kendine özgü yüzünü bulması için, 'kayda geçmiş bilgi' ile 'toplumsal etkinliğin karşılaştığı noktada konumlandığı' yerin doğru algılanması; dahası, 'kayda geçmiş bilginin' içine sıkışıp kalmaması için "toplumsal epistemoloji"

önerilmektedir (Soysal, 1988, s. 11). Benzer bir yaklaşımla da, “kütüphanecilik kuramı” oluşturmak için, “kayıtlı bilgi”, ‘bilgi sosyolojisi’ örnek alınarak kütüphaneciliğe uygulanması (Yılmaz, 1996; s. 17) önerilmektedir.

Kütüphaneciliği ne bir teknolojik ne de laboratuvarlarda deneylerle, matematiksel yargularla oluşan kuramsal bir bilim olarak gören Çakın (1989, s. 59), kütüphanecilik araştırmalarını bilgi üreten ve kuram geliştiren, evrensel yasalara ulaşmak isteyen temel araştırmalara dönük yüzü ile uygulamalardaki sorunları çözmeye çalışan, bu yönde uğraşan yüzünün bulunduğu (Çakın, 1989, s. 62) işaret etmiştir.

Dilek Kayaoğlu, (1992, ss. 32-43) “kütüphane bilimi kuramı” ile “kütüphane biliminin konu alanı” başlıkları altında “kayıtlı bilgi; kurum bilgisi; bibliyografya; meslek”, “kitap, kullanıcı, bilgi” gibi konuları tartışmaktadır.

Bir başka çalışmada, “sermayemiz bilgi ise, bilgi ile neyi kastediyoruz?” sorusu, kütüphane ve bilgibilimin değişik konuları tartışılırken dile getirilir. Yontar (2000, s.12) “bir bilimi diğer bilimlerden ayıracak sınırlar açık seçik belirlendiğinde, bilişsel kurumsallığının da gelişimini destekleyeceğini” söyler. Ancak pek çok yazıda bilginin ne olduğu tartışılırken, hiçbir yazıda, kütüphane ve bilgibilimin bilgisinin ne olduğu üzerinde tartışılmadığını görüyoruz! Bir başka çalışmada da (Karakaş, 1991, s. 8), “enformasyon bilimi kuramı”nın hangi konular üstünde yoğunlaşacağı tanımlanıp, formüle edilmesi önerilmektedir. Kütüphane ve bilgibilim alanı bilgisi konusuna daha açık bir yaklaşım bulmaya çalışan Külcü (2000); kütüphane ve bilgibilimin, genel bilgi konusunu felsefe kadar ele alıp, irdelemesi, ilgilenmesi gerektiğini belirtmektedir.

“Bilim alanının temel araştırma nesnesi” başlığı altında Türkiye’deki yaklaşımı ‘kütüphane’, ‘kitap ve benzeri materyaller’, ‘bilgi-toplum ilişkisi’, ‘bilgi’ sıralaması biçiminde yapan Yontar, (2004; ss. 19-20) bilimcilerin birbirinden ayrımlı görüşte oldukları ve sorunu tartışma konusu yapmadıklarını dile getirir. Ayrıca adı geçen çalışmada Yontar (2004, ss.23-25), Türkiye dışındaki kütüphane ve bilgibilim alanında kuramsal bakışı kişilere bağlı olarak sıralamaktadır. Bu işlemi yapanlardan birisi de Dilek Kayaoğlu’dur (1992). Değişik kişilerin yaklaşımları yanında, “kayıtlı bilgi, kurum bilgisi, bibliyografya, meslek bilgisi”; bir başka yaklaşım olarak “kitap, kullanıcı, bilgi” yaklaşımı gibi ayrımlı yaklaşımları da değerlendirir.

Türkiye dışında kütüphane ve bilgibilime epistemolojik yaklaşımlar olmuştur. Dick’in (1999) makalesinde kütüphane ve bilgibilimde epistemolojik yaklaşımlar ayrıntılı olarak tartışılmaktadır. Ayrıca McGarry’nin “kütüphane bilgisi ne tür

bilgidir?” (Dick: 1999; s. 307) sorusunu ele almaktadır. E. Curras (1985) özne-nesne, birey-toplum, etki-tepki gibi birbirini bütünleyen kavramlara belge-bilgiyi de ekler. Hjørland (2002) bilgibilim alanında birden çok bilişsel bakışın varlığını vurgular. Fallis ve Whitecomb (2009) epistemolojinin, bilginin ne olduğu ötesinde bilginin nasıl yönetileceği ile de ilgilenmesi gerektiğini belirtirler.

Kütüphane ve bilgibilim alanında üretilen makale, tez ve kitaplarda genellikle bilgi kavramının tartışıldığını görüyoruz (Gürdal, 2000; Külcü, 2000; Özdemirci ve Aydın, 2007; Topdemir, 2009; Atılgan, 2009). Ancak pek çok yazıda bilginin ne olduğu tartışılırken, kütüphane ve bilgibilimin bilgisinin ne olduğu üzerinde tartışılmadığını görüyoruz! Bunun nedenini anlamak çok kolay değildir. Çünkü tartışılan, tanımlanmaya çalışılan bilgi kavramı kütüphane ve bilgibilim alanı bilgisi değil de genel bilgi tanımlarını içine almaktadır; İngilizce *knowledge*, *information*, *data* kavramlarına bağlı kalmaktadır. Bu tutum, bilginin ne olduğunu bilmek ötesinde; kütüphane ve bilgibilim bilgisinin genel geçer bir özellik taşımadığını göstermesi, kendine özgü bilgiden yoksunluğu gibi bir anlam da taşır. Kullandığı kavramın *knowledge* olması ile *information* olması kütüphane ve bilgibilim **bilgisini** hangi açılardan, nasıl etkilemektedir? ¹ Oysa her akademik disiplinin bilgisi birbirinden ayrımlı, doğal olarak tanımı da o disipline özgüdür. Özellikle de kuramsal olarak, bir disiplin açısından bilgiye bakmak biraz daha sakımlı olmayı gerektirmektedir. Çünkü bilgi kuramı dendiğinde doğrudan bilgi üstüne felsefe yapmak (bilgi felsefesi, epistemoloji, bilgi teorisi) anlaşılmaktadır. Bundan dolayı belirli bir disipline bağlı bilgi kuramı ele alınacaksa, öncelikle o disiplinin **kendi bilgisinin** anlamak ve bunun üstünde bilgi kuramını geliştirmek gerekir.

Bir psikiyatristin işi hastasını dinlemek, izlemek, gerekiyorsa bir takım tıbbi tahliller yaptırarak onu anlamaktır. Mesleki bilgisi, birikimi, deneyimleri o hasta konusunda tanısını destekleyecektir. Bir avukat için de durum ayrımlı değildir. Ancak bu ve diğer alanlarda çalışanlar, kendi alanlarındaki çalışmalarda öncelikle genel olarak

¹ Kütüphane ve bilgibilim alanının en tipik ve anlaşılması zor olan bir uygulaması, “*data*” ile “*information*” arasındaki ayrımı göz önüne almayan kavramlaştırmasıdır. Bilgisayar teknolojisi ile kütüphane kataloglarının adı “*database*”e dönüşmüştür. Bilgi ve belge yönetimi bilgisinin en tipik biçimde kendisini ortaya koyduğu “**kataloglama**: niteleme, sınıflama, konu başlığı/ dizin kavramı verme” işlemlerinin sonucu bir “*data*” olarak sunulmaktadır. Oysa bilgi ve belge yönetimi bilgisinin sonucu gerçekte “*data*” mıdır? *Data* ise, bu alanın ‘*information*’ ya da ‘*knowledge*’ ile ilişkisi olabilir mi? Ayrıca; alanımızda bilgi yönetimi karşılığı hem ‘*Knowledge management*’ hem de ‘*Information management*’ kullanılmaktadır.

“bilgi” konusunda açıklama üstünde durmazlar. Öncelikleri mesleki anlamda durumu açıklamak, anlaşılır kılmaktır. Örneğin “bilgi nedir?” biçiminde bir soru ne psikiyatrist, ne de avukatın (felsefe yapmıyorlarsa) yapıp etmeleri arasında sorduğu bir sorudur. “Neden, nasıl biliriz?” sorusunu da bu alanlarda çalışanlardan duymaya alışkın değilizdir. Oysa bu alanların oluşumu da gelişimi de bilgiye dayalıdır. Freud’un “ben” ve “rüya” kavramlarına yaklaşımını ele alan bir uzmanın önce ‘bilgi’ kavramını tartışmasını beklemek çok anlaşılır bir tutum sayılmaz. Ya da “x” adlı davaya bakan avukatın, “bu davanın daha iyi anlaşılabilmesi için önce bilgi kavramını açıklamak gerekir” gibi bir girişi; ne davanın anlaşılması ne işin sağlıklı yürümesi ne de bilimsellik açısından yerinde bulunacaktır. Ancak her disiplin kendi özgün bilgisi ile sınırlarını belirler. Özgün, kendine özgü bilgisini belirleyememiş disiplinlerin bilimsel anlamda yöntemlere sığınıp “bilimsel kimlik” kazanmaları ya da ‘kuram’, ‘felsefe’ geliştirmeleri çok da anlaşılır görünmemektedir.

Kütüphanecilik bölümü adında; sanayi devriminin etkisi, teknoloji ve bilim alanındaki gelişmelerle önce belgebilim (documentation), ardından da bilginin belirlenen alanlardaki önemi ve gerekliliğine bağlı olarak bilgibilim (information science) kavramları kullanılmaya başlanmıştır (Baysal, 1987, ss. 37-56). Bu dönemde batıda kütüphane kavramı yanına bilgibilim kavramı da eklenerek üniversitelerde bölüm adı Kütüphane ve Bilgibilim biçiminde (Library and Information Science) kullanılır olmuştur. Türkiye’de ise, 2002 yılında Kütüphanecilik Bölümü ve Arşivcilik Bölüm adları “Bilgi ve Belge Yönetimi” biçiminde değiştirilmiştir. Bu yeni ad ile ‘Bilgi’ kütüphanecilerin, ‘belge’ arşivcilerin kavramı olmuş görünmektedir!² Bu yeni ad ‘Bilgi’ye dayanırken neden ‘bilgibilim’ olmadığı; addaki ‘bilgi’ kavramı kadar ‘Yönetim’ kavramına neden yer verilip, irdelenmediği açıklık kazanmış görünmemektedir. Bir başka temel sorun da, “bilgi yönetimi” (information management) mi yoksa “bilgibilim” (information science) adının mı kullanılacağı konusunun açıklık kazanmamış görünmesidir. Daha on yıl önce tartışılan, belirli bir ortak tutum belirlenemeyen “kütüphane bilimi” – “kütüphanecilik bilimi” (Yontar, 2000, s. 14) gibi bugün de, yukarıda belirtildiği gibi aynı ada değişik İngilizce

² Nitekim iki öğretim üyemiz İngilizce bir yapıtta Bölüm adlarının İngilizcesini “Information Management” ve “Information and Record Management” biçiminde vermektedirler (Turkish libraries, 2008).

karşılıklar verilmekte, ayrırmı yaklaşımlar gözlenmektedir. Daha adı açıklık kazanmamış bir alanın “bilgi kuramı” ya da o alanın “bilgisi” açık seçik kılınabilir mi?

Türkiye’deki üniversitelerde kütüphanecilik bölümleri yeni adı ile yeni yaklaşımlar oluşturmaya başlamıştır. Bunların başında da **bilgi** kavramına bağlı ders adları ve yazılar ön sıraya geçmiş görünmektedir.³ Yukarıda değinildiği gibi de bu alanda yazılanların yalnız birisinde kütüphane ve bilgibilim bilgisi ele alınmıştır.⁴

Kütüphane ve bilgibilim alanının ‘bilgi’ ile ilişkisi nereden ve niçin kaynaklanmaktadır? Kavram olarak ‘epistemoloji’ seçiminin nedeni nedir? Bir başka disiplin penceresinden bakarsak; Piaget (1984, s. 1) ‘genetik epistemolojiyi’, bilgiyi, özelde bilimsel bilgiyi, onun tarihi, toplumsal türeyişi (socio-genesis) ve özellikle de üzerinde kurulduğu kavram ve işlemlerin psikolojik kaynakları gibi temeller üzerinde açıklamaya çalışır. Bu kavram ve işlemler büyük ölçüde sağduyudan çıkarsandıkları için, kaynakları da daha yüksek bir düzeyden bir bilgi olarak önemlerine ışık tutabilir. Görüldüğü gibi ‘genetik epistemoloji’ kendi *bilgi* sınırını çizerek epistemolojik alanını belirlemektedir. Fizik alanındaki bir çalışmada da, “Fizik-bilimi, *fizikçe* bilgiler vermekle; fizik-*felsefesiye* fizikçe bilgiler veren *fizik-bilimi üzerinde felsefece bilgiler* vermekle ödevlenmiştir. Sözcüğün en geniş kapsamıyla fizik felsefesi bir epistemoloji’dir – fizik bilimlerinin epistemolojisidir. Gerçekten de *episteme* bilgi anlamına geldiğine göre, *epistemoloji* (‘episteme’ + ‘logos’) **fizik bilimlerine özgü bilginin mantığı, bilgisi, logos’u** anlamındadır. Böylece fizik felsefesi, fizik bilimlerindeki bilgilerin bilinmesi, bu bilgilerin bilince çıkarılması, bu bilgilerin *felsefe* yönünden *yeniden* bilinmesidir” (Uygur, 1985, ss. 32-33) yaklaşımını görürüz. Yukarıdaki ‘genetik epistemoloji’ de ‘fizik bilimlerinin epistemolojisi’ de kendi disiplini bilgisine bağlı tutumlarıyla ele alınmaktadır. Çiğdem’in (2007, s. 34) de belirttiği gibi epistemolojiler gerçekliği kendi bağlamlarında kurarlar. Kütüphane ve bilgibilim epistemolojisi de kütüphane ve bilgibilim disiplini **bilgisine**, mantığına bağlı olarak belirlenmeli, felsefi / epistemolojik sorun(lar) saptanıp irdelenmeli ve geliştirilmelidir.

³ Ders adları: Bilgibilime Giriş.; Belgebilime giriş; Bilgi Hizmetleri; Bilgi Kaynakları; Bilginin Örgütlenmesi; Bilgiye Erişim, Bilgi ve Toplum, Bilgi Yönetimi... gibi.

⁴ Tam tersine yurtdışı yazılarında da gözleendiği gibi en önemli kuramsal bakış sunanlardan Shera bile, bilginin bilgibilimcisi / kütüphanecisi biçiminde değil de ‘Bilginin Toplumbilimcisi (The Sociologist of Knowledge) (Budd, 2002) olarak sunulmaktadır!

Kütüphane ve bilginin kendine özgü bilgisini de iki açıdan ele alıp değerlendirmek gerekmektedir. Birincisi salt kütüphane ve bilginin alanının bir bilim olması, bilimin 'bilgisi', ikincisi ise kütüphane ve bilginin alanı nesnesi olan 'belge' / 'kayıtlı bilgi'nin bilgisinin ne olduğudur. Değişik kaynaklarda değinilen, ele alınan 'kullanıcı' açısından bilgi, bilgi gereksinimi bir üçüncü yaklaşımı oluşturabilirse de burada bu açıdan yaklaşım ele alınmamıştır.

Kütüphane ve Bilginin Anlamı

Kütüphane hangi dönemde, hangi amaçlarla kurulmuş olursa olsun; insan duygu ve düşüncesinin yazıya yansıdığı, bu yazılı belgelerin toplanıp, düzenlenip, korunduğu yerdir. Bu nedenle kütüphane 'bilgi' kavramından ayrı, içinde 'bilgi' olmadan düşünülemez. Kütüphanenin tözü 'bilgi'dir. (Keseroğlu, 2005) Bir kütüphanede her şey bir bilgi nesnesi olarak seçilir, sağlanır, düzenlenir ve yeniden bilgi olarak kullanıcıya yönlendirilir (Berge, 1970, s. 22; Çakın, 1989, s.61).

Her dönemin kütüphanesinde, geçmiş ve yaşanan dönemin bilgisi ile bilim ve teknoloji bilgisi birbirine koşut olarak gelişir. Yazının bulgulanmasıyla bilginin kaydı başlar. Kayıtlı bilginin depolanıp, korunduğu yerin adı da kütüphanedir. Basımevi elyazması kopyaların yavaşlığına ivme kazandırmış, kitap sayısını ve kitap gibi duygu ve düşünce ürünü olan türevlerini (sürelî yayın, harita, mikroform, devingen filmler vb.) arttırmıştır. Bilgisayar teknolojisi ise sayısal (sanal) ortamda bilgi kaynaklarını yaratmıştır. Kütüphane belgesi olarak kitap, kiltab, taş üstünden kağıda, oradan da sayısal ortama doğru bir evrim geçirmiştir. Teknoloji kaçınılmaz biçimde hemen her alandaki gelişim izini; kütüphanenin nesnesi durumundaki kaynağa da yansıtmıştır. Kütüphane ve bilginin alanının teknoloji ile ilişkisi bu alanda çıkan yayınlar, toplantı adı ve bildiri konuları ve ders programlarındaki değişikliklerle açık seçik gözlenir durumdadır.

Teknolojinin kaynağı ve amacına baktığımızda, insanın eksikliğini tamamlayan bir özelliği ile karşımıza çıkar. Ancak bugün bu amacını aşmış durumdadır. Örneğin bir iletişim aracı olarak cep telefonu amacı ötesinde saat, radyo, televizyon, internet bağlantısında yapılan kullanılan araç, kitap vb. olma durumuna gelmiştir. Kütüphane de kendi ana amaçları değişirse de teknolojinin getirdiği yeniliklerle yeni biçimlemelerin kaçınılmaz 'akıntısına' kapılmış görünmektedir. Bunun tipik örneğini kataloglama alanı ders programları ve içeriklerinde görebiliriz. Örneğin, adı önce 'fişe alış kuralları',

'kataloglama', 'kataloglama ve sınıflama' ve son olarak da 'bilgiye erişim' biçiminde değişmiş; biçim olarak el ile yazmadan yazı makinasına, mikroformdan bilgisayara geçmiş; içerik olarak yerel, ulusal, uluslararası tekbiçimlilik düzenlerini yaşayan kataloglamanın günümüzde okutulup okutulmaması tartışılır noktaya gelmiştir.

Kütüphanenin dermesini oluşturan kaynakların artması; kiltabket üstünde adı olmayan belgelerin (kolofonlara yalnız yapıtın ilk sözcükleri alınır) zamanla bir ad almasını, yazarın gösterilmesini ve konusal bir sınıflama yoluna gidilmesini gerektirmiştir. Günlük yaşamın gereklerine bağlı sınıflamadan felsefi sınıflamaya, bilim sınıflamalarından insan bilgisinin her alanını içine alan kütüphanecilik sınıflamalarına bir gelişim gözlenmiştir.

Kütüphane, oluşturduğu derme, bu dermeyi geliştirme ve yararlandırma ötesinde, üretilmiş 'bilgi', 'kültür', 'uygarlık', 'bilim' ve 'teknik' taşıyıcılarının toplandığı ağırlıklı olarak kayıtlı belgeler, daha eski ile bugün, bugünden de yarıya uzanacak biricik bir köprüdür. Kütüphane kurumunun ilk örneklerinden bu yana sürekli değişen ve gelişen özelliklerinden birisi de dermesinde yapıt sayısı arttıkça onların değişik açılardan erişimini olanaklı kılan bir ortam oluşturmak olmuştur. Bilgi artar, bilgi gelişir ve bilgi sürekli olarak ilerleme gösterir (Randall ve Buchler, 1982, s.43). Gökbilim konusunda Aristoteles'in araçsız, yalnız gözleme dayanan görüşleri ya da Aelius Galenus'un tıp konusundaki yaklaşımlarından bugüne gökbilim ve tıp alanı bilgisinde olağanüstü bir gelişme yaşandığı, bilgi üretildiği ve bu çabaların hâlâ sürdüğünü söyleyebiliriz. Bu konuda gerekli belgeleri kütüphanelerde elde edebiliriz. Kütüphane bilginin kaynağını, o bilginin gelişimi, sonuçları ve sürekliliğini izlemesi, depolayıp düzenlemesi ve isteyene sunmasıyla, sözü edileni sunmasıyla en tipik özelliklerinden birisini ortaya koyar.

Kütüphanelerde her türden bilgi yer almaktadır: Gündelik bilgi, dinsel bilgi, toplumsal bilgi, teknik bilgi, sanatsal bilgi, bilimsel bilgi, algısal bilgi, felsefi bilgi gibi...(Bilgi türleri, 2010,). Bilgi kavramını genel olarak tanımlamanın zorluğu, birbirinden oldukça ayırmalı türlerde karşımıza çıkmasından; başka bir söyleyişle de, 'bilgi'nin yapısı ve doğasından kaynaklanmaktadır. Bilgi kavramını ilk insana ve doğa karşısındaki ilk eylemine kadar geri götürebiliriz. Çok genel olarak, bilgi, insanın düşündüğü her şeydir, diye tanımlayabiliriz. Çünkü bilgi kavramı yalnız kavramlarla yazıya dönüşen bilimsel ya da felsefi bilgi değildir. Gündelik bilgi, algısal bilgi gibi

'yazı'ya dönüşmeyen; bilimselin tam karşısında doğmalar üstünde oturan dinsel bilgi bulunmaktadır. Buna göre bilgiyi, ne kadar disiplin varsa o kadar birbirinden ayrımlı tanım içinde görebiliriz. Kütüphaneler amaçlarına bağlı olarak değişik bilgi kaynaklarına açık olmakta; ancak, her zaman belirli bir tutum içinde elindeki bilgiyi kullanıcıya sunmaktadır.

Kütüphane ve Bilgibilim Bilgisi

Yukarıda belirtildiği gibi her disiplin kendi bilgisi üzerine kurulup gelişir. Özellikle de ele alınan disiplinin 'bilgi kuramı'/felsefesi belirlenmeye çalışılıyorsa, kaçınılmaz olarak o alanın *özgün bilgisinin* belirlenmesi gereklidir. Bu soruya karşılık vermeden de o disiplinin 'bilimi' bilgisi mi uygulama sonucu oluşanın bilgisi mi ele alınmalıdır? sorusuna karşılık bulmak gerekir. Ancak bu yol izlenirken; konuya kütüphane ve bilgibilim açısından mı yoksa felsefeye mi yaklaşılabileceği açıklık kazanmalıdır. Bu karşılığı verirken de felsefenin kendi dışındaki disiplinlerin yapıp etmeleri, uygulamaları ile ilgilenmediğini; salt kavramlardan yola çıktığını ve dille karşılık aradığını; felsefe açısından "bilgi" ile diğer disiplin bilgilerinin çok ama çok ayrımlı olduğunu; bilgiyi kendi disiplini içinde düşünmek ile bilginin türlerini birbirine karıştırmamak gerektiğini öncelikle belirlememiz gerekir.

Bu durumda kütüphane ve bilgibilim bilgisi nedir? Örneğin kütüphane ve bilgibilim alanı öğretim programlarından hangi uygulamaya dayanan ya da uygulama dışı ders(ler)i çıkarırsak, kütüphane ve bilgibilim alanı özgünlüğünü yitirir? Bu disiplini diğer disiplinlerden ayıran en temel özellik/ bilgisi nedir? Kütüphane ve bilgibilim adındaki "bilgi" kavramını kullanma dayanağı nedir? Kütüphane ve bilgibilim bilgisi ile temel işlevi "bilimsel bilgi" ve "doğru bilgi"yi belirlemek olan epistemoloji / bilgi kuramı ile ne denli örtüşür? Kütüphane ve bilgibilim bilgisi, kendi özgün kütüphane ve bilgibilim bilgisi olarak; öncelikle eylediği, ilgilendiği, uyguladığı bilgi açısından nasıl bir bilgi sınırları içindedir?

Algı, zihinsel süreçte kavramı, kavramın dile dönüştürülüp sözcüklere yansımaları da bilgiyi oluşturur (Öner, 2005, s. 11). Kütüphane ve bilgibilim alanı bilgisi de, bir biçimde kavramlarla yansıtılır. Kütüphane ve bilgibilimde dermeye katılan yapıtın taşıdığı bilginin (metin, görsel, işitsel, sanal) yeniden kavramlaştırılması kimi kez yeni bir anlam kazanması işlemi; kütüphane ve bilgibilim alanı bilgisinin en belirgin özelliğidir. Üstünde düşünülmüş, işlenmiş, çözümlenmiş, açık ve anlaşılır kılınmış

bilginin yeniden ‘anlam’ kazanması, yeniden ‘adlandırılması’ ne demektir? Niçin bu işlemlere gereksinim duyulur? Bu soruların yanıtı kütüphanelerin anlamı ve varoluş koşullarını anlamayı ya da açıklamayı gerektirir.

Kütüphane ve bilgibilim bir akademik disiplin olarak her akademik disiplin gibi bilimsel bilgi ve doğru bilgi üretmek durumundadır. Bunu disiplinin araştırma yöntem ve tekniklerine bağlı olarak yapar ve yapmaktadır da. Ancak asıl önemli olan bu alanın uygulama yüzündeki; onu kütüphane ve bilgibilim bilgisi olarak dışa vurumda yaşadığı süreçtir. Bütün diğer disiplinlerden ayrılmış olarak; kütüphane ve bilgi merkezleri bilgi amacı taşıyan ya da taşıyan yazılı, basılı, görsel – işitsel ya da sanal ortamda bulunan, genellikle de belirli bir amaç doğrultusunda seçilip, sağlanan yapıtları niteleyen, sınıflayan, konu başlığı/ dizin kavramı veren, onları belirli düzenlerde örgütleyip, hizmete sunan kurumlardır. Kütüphanelerin ilk örneklerinden bu yana bu kurumsal işlev ve özellik, bilim ve teknolojiye bağlı olarak değişik yöntem ve tekniklerle uygulanmış ve bu temel özellikler hiçbir zaman değişmemiştir! Bu durumda, kütüphane ve bilgibilim alanı bilgisini de burada aramak; yukarıdaki soruların karşılığını da buradan yola çıkarak vermek gerekmektedir.

Kütüphane ve bilgi merkezlerinde seçilip, sağlanan ya da dermesine bir biçimde katılan yapıtın içerdiği, taşıdığı bilgi; daha önce başkaları tarafından yaratılmış, ortaya konmuş, varolan bir bilgidir. Daha önce ortaya konmuş bilgi, Kütüphane ve bilgibilim bilgisinin hammaddesi durumundadır! Bu hammaddenin işlenmesidir. Kütüphane ve bilgi hizmetlerinin nesnesi, kurum uzmanı tarafından yalnız algılanılmaz aynı zamanda yapıtın aslını oluşturan ve ona anlam veren şeyi kavrar. Kütüphane ve bilgi merkezinde ortaya çıkan yeni bilgi, varolan bilgiye dayalı olması nedeniyle “yaratılmış”, “yeni üretilmiş”, “özgün” bir bilgi değildir. Bu bilginin kaynağı dermeye katılan ve işlem gören yapıttır. Kütüphane ve bilgibilim bilgisi varolanın, başka bir söyleyişle de **bilginin bilgisidir**. Çünkü üretilen kavram (bilgi), daha önce üretilmiş olan bilgiye dayalıdır. Ne geneldir bu bilgi ne de toplumsal. Örneğin Ivan Gonçarov’un *Oblomov* adlı romanı işlem görürken kütüphane ve bilgi merkezi uzmanı tarafından yalnız ‘Rus Romanı’ olarak işlem görür. Buna göre sınıflama simgesi ve konu başlıkları belirlenir. Hiçbir biçimde uzman; bu Roman’a bakarak ‘Oblomovluk’ eklemesi yapamaz. Bu kavramı üretmez; önündeki kaynağa bağlıdır. ‘Oblomovluk’ konusunda belgeler, kayıtlı belgeler arasına katılması durumunda bu kavramı kullanabilir

Kütüphane ve bilgibilim alanında üretilen bilgiye bilgi kuramının “bilimsel/doğru bilgi” yaklaşımı açısından bakarsak: Kütüphane ve bilgibilim alanında dermeye katılan yapıtın içeriğinin doğru ya da yanlış olması açısından irdeleme yoluna gidilmez! Kanserden korunma konusunda bir hekimin (zakkumcu Ziya gibi) yazdığı yapıt ile yine kanserden korunma konusunda bilimsel araştırmalar sonucu ortaya konmuş bir yapıt; kütüphanelerde aynı ‘kavramlar’la kullanıcı hizmetine sunulur. Bilginin “bilimsel”, “doğru” olma yanında “yanlış” olması da olasıdır. Ele alınan yapıtın yanlışında düzeltme yoluna gitmek söz konusu olamaz ve kütüphane ve bilgibilim alanı amaçlarını aşar niteliktedir. “Bilimsellik” ve “doğruluk” temel ölçüt olarak alındığında da ‘bilgi’nin doğasına aykırı bir tutum izlenmiş olur. Kütüphane ve bilgibilim alanı bilgisindeki doğruluk, ele alınan yapıtın (doğru bilgi içermese de) içeriği ile bu yapıtı bağılı üretilen kavram(lar)ın uyumu açısından değerlendirilir.

İnsanlığın ürettiği hemen bütün alanlara ilişkin bilgi taşıyan yapıtların yer aldığı bir kurumda; kütüphane ve bilgi merkezi uzmanı bilgiyi nasıl bilir? Elindeki yapıtı ilişkin ‘yargı kavramı’ni nasıl belirler? Bu bilme eyleminde bir uzmanın ürettiği bilgi nasıl bilgidir? Bu soruların yanıtını; bir kütüphane ve bilgi merkezi uzmanı yapıtı bilirken;

- Elindeki yapıtın bilgisini bir deney sonucu
- Mantıksal öncelikli (deneyden öncelik) önsel (a priori) olarak usçu yaklaşımla bilir (Hacıkadıroğlu, 2002, s. 185).

Bir kütüphane ve bilgi merkezi bilgisi belirli kaynaklara bağılı ve doğrulanarak oluşturulur. Temel giriş ögesi olarak alınacak gerçek ve tüzel kişi, yer adı ya da ‘karar verilen kavram’ olarak konu başlığı temel danışma kaynakları ve yetke listesi olarak konu başlıkları listesine dayanarak oluşturulur. Ancak, bu temel danışma kaynaklarına bakmadan, seçilen, yargı kavramı olarak belirlenen kavrama neden gidildiğini; başka bir soruyla da o yapıtın o kavramla bağılantılı bilgiyi içerdiğinin nasıl bilindiğidir.

Kütüphaneci ya da bilgi uzmanı bilme zorunluluğu taşıyan, bilmek zorunda olan kişidir. Gelen yapıtın ilgili konularla ilişkisini belirleyip sınıflama simgesi verecek, o yapıtın içeriğine bağılı olarak kavramlar (bilgi) türetecektir. Çünkü algının asıl bilgi durumuna dönüşmesi bir kavram içine sokulmasıyla olasıdır. Bizler algılarımızı bir kavram içinde değerlendirerek ona anlam kazandırıyoruz. Anlam kazandırma da bilgi sahibi olmadır (Öner, 2005, s. 11). Eğer bilgi bir algılama, dolayısıyla da ruhsal bir

durumun sonucu ise, kütüphane ve bilgi merkezi uzmanının kavramlaştırmada ürettiği bilgi,

1. Bireysel midir?
2. Kurumsal mıdır?
3. Toplumsal mıdır? sorularını getirir.

Yapılan işin özelliği, kurumun amacı açısından ortaya konan toplumsal bir hizmet olmakla birlikte; üretilen bilgi her zaman kişinin bireysel ‘bilgi’ donanımı sınırları içinde kalmaktadır. Verilen örnekler de bu yönde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin “Emre Kongar -- *Demokrasimizle Yüzleşmek* ” adlı yapıtı için üretilen konu başlıklarına bakıldığında; kütüphane ve bilgibilim alanında üretilen bilgilerin daha çok bireysel tutuma bağlı olarak üretildiği noktasına varırız (Tokat, 2010).

Belirlenen konu başlıkları, klasik anlamda bilen (kütüphane / bilgi merkezi uzmanı) ile bilinen (Emre Kongar’ın **Demokrasimizle yüzleşmek**) adlı yapıtı için üretilen kavramlar, kütüphane ve bilgibilim alanının bilgisini göstermektedir. Üretilen bilgi kurumsal ya da toplumsal özellikleri açısından değil de, yapıtı algılayan ‘birey’in ‘doğrusu’na bağlı üretilmiş görülmektedir. Aynı yazarın “*İmparatorluktan Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*” başlıklı yapıtı ile örneği çoğaltacak olursak çok daha ilginç ‘bireysel’ tutumlar ile karşılaşılmaktadır (Tokat, 2010).

Bu örneklerle kütüphane ve bilgibilim bilgisinin bireysel olması yanında, bireylerin elindeki yapıtı doğru algılama sorunları olasılığından da söz edebiliriz. Çünkü, bir yapıtı için böylesine birbirinden ayrımlı ve tek yetke dizimli konu başlıklarını böylesine aykırı başlıklar altında üretmek çok anlaşılır görünmemektedir. Hjørland’a (2002, s. 260) göre temel sorun bilgi uzmanlarının bilgi alanları ve evrimidir.

Bir uzman bildiği/ yarattığı bilgiyi

- Akıl
- Deney
- Sezgi
- Gözlem
- Önsel
- Duyumsama vb. yollarından hangisi ile yaratır?

Bunların yanıtını vermek de kütüphane ve bilgibilim bilgisinin ne olduğu sorusuna karşılık vermeyi zorunlu kılar. Nitekim burada sıralananlar konusunda felsefecilerin çok ayrımlı yaklaşımları söz konusudur. Ya da Russell'ın (1963, s.39) yaklaşımıyla iki tür bilgi vardır. 'Nesnelerin bilgisi' ve 'doğrunun bilgisi' gibi.

"Yönetim Bilgisi" kütüphane ve bilgibilim alanının özgün bilgisi olabilir mi? Her kurumun kendine özgü yapıp etmeleri, işleyiş, örgütlenme biçimi; bunların gerçekleşebilmesi için de amaç, erek, işlev, plan, planlama ve politikaları vb. bulunur. Bir kurumun yönetim ilke ve biçimleri başka işletmelerle benzerlikler gösterebilir. Aynı yaklaşımı kütüphane mimarisi için de gösterebiliriz. "Yönetim", "mimarlık" gibi konuların özgünlüğü, uygulandığı disiplin içinde değil ancak kendi disiplini (işletme; mimarlık) içinde geçerli olabilir.

Kütüphane ve bilgibilim bilgisi birebir bilgiyi yaşayan, bilgiyi üretilen yaratan alan içinde değil, insan duygu ve düşüncelerinin yer aldığı kayıtlı ortamdaki bilgiye bağlı kalarak, bu bilgilerin örgütlenmesiyle oluşan bilgidir. Buna bağlı olarak, kütüphane ve bilgi hizmetleri uzmanı bilgiyi yaratan değil, bilgiyi bilendir.

Bilginin önemini, yaşamsal yanını kitaplar dolusu anlatabiliriz. Ancak, kütüphane ve bilgibilim disiplininin özgün bilgisini belirleyip, açık seçik ortaya koymadan, kütüphane ve bilgibilim disiplinin ne felsefesi ne de kuramlarında, özel olarak da bilgi kuramında gerçekçi bir sonuca ulaşır.

Sonuç

Bir disiplinin bilgi kuramı (bilgi felsefesi) ele alınırken o disiplinin kendi bilgisine bağlı düşünmek, düşüncede derinleşmek; o disiplin ne kadar disiplinlerarası özelliklerde olursa olsun, kendi özgünlüğünde kuram yollarını aramak gerekir. Türkiye'de yazılanlarda bu özellik bulunamamıştır. Kütüphane ve bilgibilim kuramı ele alınırken kütüphane ve bilgibilim disiplininin bir bilim olarak 'bilgisi'; kütüphane ve bilgi merkezlerinin uygulama olarak 'bilgisi' ve de kullanıcının 'bilgisi'ndeki ayrımın yapılp, bunlarda derinleşilmediği gözlenmiştir.

Her akademik disiplin kendi bilen (özne-süje) ve bilineni (nesne-obje) ile kendi bilgisini üretir. Üretilen bilgi genellikle o disiplinin özgün yanıyla bağlantılı, o disiplinin yöntem ve tekniklerine uygundur. Her disiplinin bilgisi birbirinden ayrıdır. Kendine özgü bilgiyi belirleyemeyen bir alanın 'bilgi' kuramını belirlemeye çalışmak, felsefesini yapmak da çok anlaşılır görünmemektedir. Kütüphane ve bilgibilim alanında,

özellikle de Türkiye’de bölüm adlarının ‘Bilgi ve Belge Yönetimi’ olması ardından; değişen adın bu alanda çalışanlar üstündeki bireysel doyuruculuğu yanında, toplumsal önemini de vurgulayıp, pekiştirmek için ‘bilgi’ kavramı kullanılır görünmektedir. Türkiye’de olduğu gibi dışarıdaki pek çok örnekte de ‘bilgi’ genel sözlük anlamıyla ele alınıp, ötesine; kütüphane ve bilgibilim disiplininin kendine özgü bilgisine geçilememiştir.

Kütüphane ve bilgibilim disiplini bilgisi, bugüne kadar yazılanlarda açıklık kazanmış görünmemektedir. Bir disiplin olarak Kütüphane ve Bilgibiliminin bilgisini ‘varolanın algılanıp yeniden biçimlenerek, önceden belirlenmiş yapıda kavramlaştırılan bilgi’ biçiminde tanımlayabiliriz.

Bilgisiz olmayacağı, günümüz yaşam koşulları gibi geçmişte de bilginin yaşamsal bir anlam taşıdığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Günlük yaşam, yaşamın her düzeyinden akademik disiplinlere kadar bilginin önemini çok ayrıntılı ortam, koşul ve durumlarda dile getirebiliriz. Kütüphane ve bilgibilim disiplininin bilgi ile ilişkisi; öncelikle, kütüphane ve bilgibilimin özgün bilgisini belirleyip, açık seçik ortaya koyarak olası kılınacak, ardından felsefesi ya da kuramlarından, özellikle de bilgi kuramından sözedilebilecektir.

Kaynakça

- Aristoteles. (1985). *Metafizik* (A. Arslan, Çev.). İzmir: Ege Üniversitesi.
- Aster, E.V. (1994). *Bilgi teorisi ve mantık* (3.bs.). (M. Gökberk, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Atılğan, D. (2009). Bilgi yönetimi kavramı ve gelişimi. *Türk Kütüphaneciliği* 23 (1), 201-212.
- Baysal, J. (1976). Kütüphanecilik bilimi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, XXV (3), 163-166
- Baysal, J. (1982) *Kütüphanecilik alanında yeni araçlar, yöntemler, kavramlar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
- Baysal, J. (1988). Kütüphanecilik öğretiminin temel sorunları. M. Alpay (Haz.). *Türkiye’de Kütüphane Alanında Kuram ile Uygulama İlişkisi Sempozyumu* içinde (ss. 12-19). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü.

- Berge, R. C. (1970). *Libraries and cultural change*. London: Clive Bingley.
- Bilgi türleri (2010). 27 Haziran 2010 tarihinde <http://www.uludagsozluk.com/k/bilgi-turleri/> adresinden erişildi.
- Budd, J. M. (2002). Jesse Shera, Sociologist of knowledge? *The Library Quarterly*, 72 (4), 423-440. 27 Haziran 2010 tarihinde EbsoHost veritabanı'ndan erişildi.
- Çakın, İ. (1989). Kütüphanecilik: Bilim dalı olarak tanımı ve özellikleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 3 (2), 59-62
- Çiğdem, A. (1997). *Akıl ve toplumun özgürleşimi* (2.bs.). Ankara: Vadi.
- Çüçen, A. K. (2005). *Bilgi felsefesi* (3. bs.). Bursa: Asa Kitabevi.
- Culler, J. (2007). *Yazın kuramı*. Ankara: Dost.
- Curras, E. (1985) Some scientific and philosophical principles of information sciences *Nachr. F. Dokum.* 36 (3), 151-154. 27 Haziran 2010 tarihinde EbsoHost veritabanı'ndan erişildi.
- Dawkins, R. (2002). *Kör saatçi*. (F. Halatçı, Çev.). Ankara: Tübitak.
- Dick, A. L.(1999). Epistemological positions and library and information science. *Library Quarterly*, 69 (3), 305-323. 27 Haziran 2010 tarihinde EbsoHost veritabanı'ndan erişildi.
- Dilek-Kayaoğlu, H. (1992). *Kütüphane biliminin kapsamı ve Türkiye 'de durum*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Fallis, D. ve Whitecomb, D. (2009). Epistemic values and information management. *The Information Society*, 25, 175-189. 27 Haziran 2010 tarihinde EbsoHost veritabanı'ndan erişildi.
- Gnoseoloji (2010). 27 Haziran 2010 tarihinde <http://www.uludagsozluk.com/k/gnoseoloji> adresinden erişildi.
- Gürdal, O. (2000). *Tekstil endüstrisinde enformasyon olgusu*. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği. (Gürdal, Oya için ayr. bkz. Tamdoğan O. G.).
- Hacıkadiroğlu, V. (2002). *Bilgi felsefesi* (2.bs.). İstanbul: Cem.
- Heimsoeth, H. (1986). *Felsefenin temel disiplinleri*. (T.Mengüşoğlu, Çev.). İstanbul: Remzi.
- Hjørland, B. (2002). Epistemology and socio-cognitive perspective in information science. *Journal of American Society for Information Science and Technology*, 53 (4), 257-270. 27.06. 2010 tarihinde EbsoHost veritabanı'ndan erişildi.
- Karakaş, S. (1991). Bilim dalı olarak enformasyon. *Türk Kütüphaneciliği*, 5 (1), 3-8.
- Keseroğlu, H. S. (2005). Kütüphanenin tözü: Tarih öncesi dönemde bilgi. *Türk Kütüphaneciliği*, 19 (3), 297-307.
- Külcü, Ö. (2000). Kuramsal bilginin oluşumu ve toplumsal bilgiye dönüşümünde epistemoloji bilgi hizmetleri ilişkisi 1. *Türk Kütüphaneciliği*, 14 (4), 386-411
- Mayr, E. (2008). *Biyoloji budur: Canlı dünyanın bilimi* (2.bs.). (A. İzbırak, Çev.). Ankara: Tübitak.

- Mengüşoğlu, T. (1983). *Felsefeye giriş* (4.bs.). İstanbul: Remzi.
- Öner, N. (2005). *Bilginin serüveni* (3.bs.). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Özdemirci, F. ve Aydın, C (2007). Kurumsal bilgi kaynakları ve bilgi yönetimi *Türk Kütüphaneciliği* 21(2), 164-185.
- Pears, D. (1971). *What is knowledge?* London: George Allen.
- Piaget, J. (1984). *Genetik epistemoloji*. (A. Cengizkan, Çev.) İstanbul: Birey ve Toplum Yayıncılık.
- Randall, J. H. ve Buchler, J. (1982). *Felsefeye giriş*. (A. Arslan, Çev.). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi.
- Russell, B. (1963). *Felsefenin meseleleri* (3. bs.) (A. A. Adıvar, Çev.). İstanbul: Remzi.
- Russell, B. (1982) *Bertrand Russell'dan seçmeler*. M. Tuncay (Haz.). İstanbul: Varlık.
- Soysal, Ö. (1988). Türkiye'de kütüphanecilik alanında kuram-uygulama ilişkisi. M. Alpay (Haz.). *Türkiye'de Kütüphane Alanında Kuram ile Uygulama İlişkisi Sempozyumu* içinde (ss.7-11) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü.
- Tamdoğan, O. G. (2005). Bilgi üretiminde yazın ürünleri ve kütüphaneler: Atıfların tespiti ve analizi yoluyla araştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 23 (2), 254-277.
- Topdemir, A. H. (2009). Felsefe nedir? Bilgi nedir? *Türk Kütüphaneciliği*, 23 (1), 119-133.
- Turkish libraries and Transition: New opportunities and challenges*. (2008). D. Bayır (Prep.). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Uygur, N. (1985). *Dil yönünden fizik felsefesi*. İstanbul: Remzi.
- Yılmaz, B. (1996). Bilgi sosyolojisi: Kütüphanecilik kuramı için bir deneme. *Türk Kütüphaneciliği*, 10 (1), 8-20.
- Yontar, A. (2004). Türkiye'de kütüphane ve enformasyon bilimi teorisi: Temel sorunlar. S. Arslantekin ve F. Özdemirci, (Haz.). *Kütüphaneciliğin Destanı: Uluslararası Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 14-30). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Yontar, A. (2000). Türkiye'de kütüphane ve enformasyon biliminin bilişsel kurumsallık sorunları. A. Yontar (Haz.). *Türkiye'de Kütüphane ve Enformasyon Biliminin Kurumsal Gelişimi* içinde (ss. 3-28). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Tokat (2010). 27 Haziran 2010 tarihinde <http://www.toplukatalog.gov.tr/> adresinden erişildi.

Summary

Theory of knowledge is a discipline of philosophy that responds to questions like “what is knowledge?” and “how is knowledge known?” Depending on the nature of philosophy, in fact knowledge corresponds more to theoretical concepts and linguistic issues rather than everyday making (actions) or applications. One can not conceive a discipline not based on knowledge. Almost every discipline has its theory of knowledge. Realization of the theory of knowledge of disciplines first requires the identification of the distinctive knowledge of the that discipline. Same approach applies for the philosophy of the concerned field.

Knowledge in the field of Library and Information Science is usually considered in response to “knowledge” concept and its boundaries given in general dictionaries. This is not sufficient to determine the unique (distinctive) knowledge of the field. In order to mention the knowledge theory of Library and Information Science it is necessarily required to determine the knowledge specific to this field. Determination of the discipline of Information and Documentation is possible by its separation from other disciplines as well as the total sum of its unique characteristics.

Response to this issue is obtained through the identification of typical considered feature of the library institute which so far has been unchanged from its first models. This comprises the action of collection, arrangement, cataloging and serving of works in written, audio visual and virtual media. The underlying factor of its knowledge-based name is the practice on works in different media reflecting human knowledge.

The theory of knowledge of Library and Information Science can be processed and improved on the knowledge (information) of its specific applications. The knowledge produced in library and information centers, is established based on existing knowledge.